

BRIEVEN VAN NEDERLANDSE PREDIKANTEN

aan

Ds. J. van Zweden

geschreven in 1945 en 1946

gepubliceerd in "The Banner of Truth"

Jan van Zweden, geboren 1888.
Oefenaar Nederl. Geref. Gemeenten, Grand Rapids 1922
Passaic 1924; predikant 1925
Rock Valley 1946
Afgezet van het predikambt, maar status van
emeritus predikant, 1975
Overleden 1979.

4 brieven zijn gericht aan ds. G. H. Kersten te Rotterdam

2 brieven zijn gericht aan ds. J. van den Berg te Krabbendijke.
Geb. 1893.
Pred. Geref. Gemeente te Krabbendijke 1936
Idem te Utrecht 1946
Overleden 1954.

1. Brief van Ds. G. H. Kersten aan Ds. J. van Zweden.

Rotterdam, 30 juni 1945

Geliefde broeder Van Zweden met de uwen,

Wat waren wij verheugd, na zo lange tijd enig bericht van u te ontvangen en uw zoon te ontmoeten. Wel hebben wij via het Rode Kruis, zodra dit mogelijk was, u en andere vrienden brieven gezonden, maar wij vernamen niet of die ooit zijn terechtgekomen. En ziedaar, ineens stond uw zoon bij ons in huis. Hij ziet er zeer goed uit en vertelde ons veel uit Amerika, waarheen zo dikwijls onze gedachten zijn uitgegaan. Sinds het bericht van het overlijden van de geliefde broeder Ds. Van der Hoef hadden wij niets meer vernomen. Nu staat gij alleen voor al de gemeenten, daar, naar ik vernam, ook Ds. Wielhouwer niet preken kan en geheel blind is.

Och, dat de Heere Zich over Zijn Kerk ontferme!

Er is veel geschied, te veel om in een brief te vertellen. In 1940 is Rotterdam vreselijk gebombardeerd, verraderlijk, omdat er over de overgave nog onderhandeld werd. Wat bange nachten zijn er toen doormaakt! Ons huis beefde; dag en nacht kwamen wij niet uit de kleren. Mijn vrouw kreeg vreselijke hartkloppingen. Ik werd verwaardigd Gods oordelen als rechtvaardig te zien om der zonden wil, en vol van Zijn majesteit, zodat ik buigen mocht onder het aanbiddelijke Opperwezen. Dit is mij gedurig tot sterkte geweest in al die jaren, waarin wij zijn geplunderd, gesard, getiranniseerd.

Twee en een half jaar zijn wij uit ons huis gebannen, en hebben wij bij Janny ingewoond. Er is veel van ons gestolen. In november jl. zijn wij teruggekeerd, en allen nog in leven, hoewel wij met de kinderen dikwijls in grote bezwaren verkeerd hebben. Drie jongens zijn ondergedoken om niet naar Duitsland gevoerd te worden. Twee zaten er met hun gezinnen bij ons, weggekropen tussen het plafond en de vloer, als er gebeld werd. Eens, toen ik een man doorgelaten had die niet naar huis mocht, hebben wel twaalf soldaten als gekken in onze tuin geschoten, en daarna geheel het huis doorzocht: bedden omgekeerd, kasten leeggehaald enz. Maar zij hebben niemand gevonden omdat ik achter hun rug Sam verbergen kon in een kamer, waarin zij reeds geweest waren.

Dokter Hage heeft meer dan drie en een halfjaar het allergevaarlijkste werk verricht als politiearts, om mensen die ter dood veroordeeld waren, uit de gevangenis te verlossen en het leven te redden.

Het is vreselijk zoals de Duitsers hier hebben huis gehouden. Telkens en telkens weer werden onschuldigen dood geschoten en lagen hun lijken op de straat. Maar de Heere heeft ons goedertierenlijk verlost.

Wat Rotterdam betreft: Er was besloten de stad tot de laatste steen te verdedigen en alle belangrijke gebouwen in de lucht te laten vliegen. Deze waren reeds met mijnen onderlegd. En zie, de Heere heeft het verhinderd. De verwoester is zelf verwoest. Zo roemt Gods goedertierenheid nog temidden van het oordeel.

Onze kerk is gespaard en vele kerken, maar er zijn er ook geheel verwoest. Ik had deze week Ds. Dorresteyn van Opheusden nog bij mij. Op dat dorp staat niet één bewoonbaar huis meer. Kerk en pastorie liggen geheel in puin. Hij zelf heeft niets meer. Een dochter van hem werd voor zijn ogen dood geschoten en een zoon door achttien granaatscherven gewond. Die is nu weer beter.

Ook in de gemeenten Aalburg, Wijk, Meeuwen enz. is het niet veel beter. Wij verwachten dat de synode, die in september staat gehouden te worden, een algemene collecte zal uitschrijven. Er bestaat zelfs nog een commissie die ten tijde van het bombardement werkte, en die zal de gelden wel verdelen, naar de nood die er heerst.

Wij zijn blij, dat de Amerikaanse gemeenten aan ons hebben gedacht en hun liefde hebben bewezen door gelden bijeen te brengen. Misschien wilt u ze aan mij verzenden als er gelegenheid is, daar ik in die commissie zitting had. Maar haast is er niet mede, omdat wij nog niet kunnen bouwen.

Uit Zeeland hebt u reeds bericht gehad, zoals ik van uw zoon vernam. Jammer dat hij niet even bij Adri geweest is, die naast Ds. Van den Berg woont, maar dat heeft hij niet geweten. Nu komt hij nog al eens hier en zitten wij gezellig te praten. Hij heeft hier ook Adri ontmoet. Zeeland was reeds een half jaar eerder vrij dan Zuid-Holland.

O, wat is hier een armoede geleden! Ik heb van week tot week uitdeling kunnen houden, al kostte het zeer veel moeite om alles hier te krijgen, en aan de controle te onthouden, want elke keer wilde men alles in beslag nemen. Het was weinig, maar de mensen waren er zeer verblijd mee. Uit verschillende gemeenten werd hulp geboden. Vooral ook Ds. Bel van Dirksland heeft veel voor ons gedaan. De mensen aten niet alleen de spruitkool, maar zelfs de bladeren en de stronken op.

Ik had paardenkoekjes, die van het stof van de dorsvloer gemaakt waren en de leden der gemeente aten deze uit de vuist, aan mijn deur op.

Zelf hebben wij geen honger geleden, al zijn wij veel magerder geworden; vooral mijn vrouw, die zoudt gij niet meer kennen. Maar wij hadden nog te eten, doch vele mensen in de stad stierven van honger. Sinds wij verlost zijn, is het veel beter. Het was zeer op tijd, wilden er geen honderden en duizenden sterven...

Gij weet zeker dat ik zeer ernstig ziek geweest ben? - coronair trombose. Het was of ik in een ogenblik het leven ontzong. Och, ik had reeds zo lang gelopen met vreselijke pijnen in de borst, maar toen was het aan het einde... Doch, o geliefde broeder! wat ware ik gemakkelijk gestorven. Ik kan in geen woorden uitdrukken wat het is, te zinken op de vaste grond van Jezus' zoenverdiensten, Die al mijn zonden bedekte, en mij, in de gemeenschap met Zijn Vader, een voorsmaak van de eeuwige zaligheid gaf. Nee, zo is sterven geen sterven.

Drie maanden heb ik niet gepreekt, doch nu mag ik weer regelmatig voorgaan, al kan ik niet meer dag en nacht werken als weleer.

Met de kinderen gaat het wel. Sam en Mies en Henk zijn alles verloren. Ze hadden niets meer dan de kleren die ze aan hadden. Hier zijn twee kinderen geboren en wij hadden geen hemdje om hen aan te doen. Van Henk is een zoon geboren in de consistoriekamer te 's Gravenpolder. Nu zitten ze zonder broodwinning. Adri heeft een grote brand gehad en duizenden guldens schade. Maar de Heere kan het welmaken. Hij bemoedigde mij

zeer uit Psalm 27, en ik mocht geloven, dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden.

Gij weet dat Ds. Heikoop bij een bombardement is omgekomen in Utrecht? Hij was juist naar het ziekenhuis gegaan, en dat is toen gebombardeerd. Ds. Vreugdenhil is overleden, en ook Ds. Van Oordt, die tot in zeer hoge ouderdom de kerk heeft mogen dienen.

Donderdag is Blok beroepbaar gesteld. Hij heeft gaven om te spreken en is in achtung bij de gemeenten. Een nieuwe student is aangenomen: een jongen van 20 jaar. Er zijn op heden acht studenten, dus enige hoop voor de gemeenten.

Dr. Steenblok is tot ons overgekomen uit de Gereformeerde Kerken. Daar is hij zeer verdrukt om der waarheid wil. Hij is doorkneed in de oude schrijvers en zeer eenvoudig, zodat de gemeenten hem gaarne horen. Wij hebben hem beroepen en hij heeft het beroep aangenomen, zodat onze gemeente weldra twee leraren hebben zal, maar wij hebben drie kerkgebouwen.

Ook geeft Dr. Steenblok les aan de school. Ik wilde wel dat u hem eens ontmoette. Nu heb ik zo één en ander meegedeeld. Zouden wij elkander nog eens mogen zien van aangezicht tot aangezicht?

Wilt u aan de gemeenten deze brief laten lezen of ter kennis brengen? Ik heb via het Rode Kruis ook aan broeder Schelling geschreven, maar hoorde niets. Is Ds. Wielhouwer nog in Grand-Rapids?

Geliefde broeder, zijt met uw vrouw en kinderen en al de gemeenten den Heere bevolen. Groet allen!

Leeft Arendje nog in Kalamazoo?

Ontvangt met uw vrouw en kinderen de bijzondere groeten, ook van mijn vrouw en kinderen. Groet de weduwe Verblauw en de haren. Wij zouden wel eens even naar Amerika willen vliegen.

Uw vriend en broeder,
Ds. G. H. Kersten.

2. Brief van Ds. G. H. Kersten aan Ds. J. van Zweden. (geschreven plm. september 1945)

Hoewel ik nog zeer vermoeid ben, wil ik u een kort berichtje zenden. Ik heb het de laatste tijd zeer druk gehad. In Tricht bestond de gemeente honderd jaar en men wilde dat ik een feestrede hield en 's avonds preekte. Dat wilde ik gaarne doen. De volgende dag was het vergadering van de Theologische Schoot. Nog twee studenten zijn aangenomen: Hagesteyn uit Vlaardingen en Dieleman uit Neuzen. Nu zijn er tien studenten.

's Vrijdags kreeg ik weer een hartkramp en veel pijn. Des Zondags heb ik echter weer gepreekt. Dinsdag is kandidaat Blok* bevestigd in Zeist. De grote Hervormde Kerk was afgestaan en met de bijlokalen stamp- en stampvol! Des avonds deed Blok intrede. Aan

de handoplegging namen deel Ds. Fraanje, Rijksen, Verhagen en Dorresteijs. Blok sprak over 2 Korinthe 2:15 en 16. Ik kreeg weer een aanval en moest onder de voorafsprak de kerk uit.

Woensdag vergaderde de Synode Generaal. Ik werd als praeses verkoren. De Synode is goed afgelopen, tot grote blijdschap der broeders. Maar toen was ik op. Weer kreeg ik die vreselijke pijnen. Zondag heb ik nog Avondmaal gehouden. Des middags heeft de dokter mij ingespoten met morphine, en opdat ik rust zou nemen mij zelf met mijn vrouw de volgende dag naar Waarde gebracht. Nu gaat het iets beter.

O, broeder Van Zweden, ik dacht dat mijn hart bezweek, doch de Heere ondersteunde. *"Hetzij dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn des Heeren."*

In de Kamer wilde men mij niet meer terug hebben, omdat ik reeds in 1940 geschreven heb, dat onze zonden ons de oordelen bezorgden over vorstenhuis en volk. Dat kon men blijkbaar niet vatten.

Later meer hierover. Ik ben nu te moe. Met een vrij geweten kan ik zeggen het goede voor vorstenhuis en volk te hebben gezocht. U begrijpt wel, dat ik toch voor de Kamer bedankt had vanwege het hart, maar dat behoeft nu niet.

Ik kan alle vrienden niet schrijven. Wilt u ze het meedelen? Allen hartelijk dank voor de vele pakjes.

Gedenk mijner in uw gebeden.

Ontvang met de uwen en al de gemeenten en vrienden de zeer hartelijke groeten van uw broeder,

Ds. G. H. Kersten.

* Marinus Blok, geb. 1909, deed intrede in de Geref. Gemeente te Zeist 1945.

3. Uit een brief van 2 oktober 1945.

Zoals u ziet ben ik op heden te Waarde. In mijn vorige brief heb ik u bericht dat ik Ds. M. Blok te Zeist bevestigd heb enz.

Dr. Steenblok is met algemene stemmen tot docent benoemd. Op verzoek van Ds. Fraanje is hem Psalm 134:3 toegezongen.

De vrouw van Sam is met haar kinderen naar Schotland, waar haar vader woont.

Mies woont nog bij ons, maar hoopt 1 november naar Utrecht te verhuizen, waar "De Banier" en "De Saambinder" gedrukt moeten worden op een drukkerij, die ons is aangewezen. Dan zal onze Jan wel bij ons in komen wonen. Hij woont nu nog in de pastorie van Rotterdam-Zuid, maar Ds. De Blois* heeft het beroep naar die plaats aangenomen, dus moet Jan er uit.

Ik blijf me tengevolge van de laatste hartkrampen zeer moe gevoelen, en zal zeker een paar zondagen niet kunnen preken. Zelfs het schrijven valt mij zwaar. Ik heb hier brieven van verschillende vrienden uit Amerika, maar kan ze alle niet beantwoorden. Wilt u ze laten weten, dat ik ze bij gelegenheid antwoorden wil? Dit voor allen: Wij hebben niet één cent invoerrechten moeten betalen.

En nu tenslotte nog iets over mij als Kamerlid. Toen de oorlog uitbrak en Rotterdam gebombardeerd werd, beefde ons huis en verkeerden we allen in grote vrees. Ik werd verwaardigd onder God te buigen en Zijn oordelen als rechtvaardig te erkennen; bovendien zag ik iets van Gods majesteit in Zijn oordelen. Dat verootmoedigde mij in het stof en gaf mij een rust en een vrede, die ik in geen woorden uitdrukken kan. Ik heb toen voor het eerst gepreekt over Klaagliederen 3:22: "Het zijn de goedertierenheden des HEEREN, dat wij niet vernield zijn." De zonden van land en volk, overheden en onderdanen zag ik als de eerste oorzaken van het kwaad dat ons trof, en reeds in 1928 had ik geschreven dat een vreselijke wereldoorlog het gevolg zou zijn.

Toen de Duitsers ons verraderlijk overvallen zijn, heb ik het volk vermaand voor God te buigen en niet te bijten op de stok.

Onze regering moest uitwijken en voor de vierde maal dreigde de scheiding van Nederland en Oranje onze ondergang te worden.

Dat heb ik blijkbaar niet mogen zeggen en men heeft mij niet verstaan. Ik gevoel mij in mijn geweten vrij en de smaad deert mij niet, noch ons volk, getuige de vele brieven die ik uit het land ontvang. En nu heeft de Heere mij beloofd genade en eer te zullen geven en mij niet te begeven noch te verlaten.

Nu, ik moet eindigen.

Groet al de gemeenten, zijt Gode bevolen in al uw zorgen. Ontvang met uw vrouw en kinderen de hartelijke groeten, ook van mijn vrouw en familie, uw vriend en broeder

Ds. G. H. Kersten.

* A. de Blois, geb. 1887, overl. 1971; intrede in de Geref. Gemeente te Rotterdam – Zuid 1945.

4. Uit een brief van 9 oktober 1945

In vervolg op mijn brief die ik verleden week geschreven heb, wil ik u iets meer meedelen over de toestanden in Nederland, in het bijzonder wat de kerk betreft. Er heerst hier een hopeloze verwarring.

Wat de Nederl. Herv. Kerk betreft, zijn modernen, ethischen en zogenaamde Gereformeerden (de Bond) het eens geworden, *dat de leervrijheid moet beperkt worden en de kerk gehouden moet zijn aan de belijdenis.*

Tevens wil men een nieuwe Synode vormen in plaats van het staats-creatuur van Koning Willem I, in 1816 aan de kerk opgelegd. Met andere woorden: Er moet een nieuwe kerkorde komen en een nieuwe belijdenis. Alle classes vaardigen af en dies komt er een synode van links en rechts, om straks - als het doorgaat - een belijdenis te hebben, die natuurlijk, om allen te bevredigen, met de oude belijdenis niets gemeen heeft.

Als de Heere het niet verhoedt zakt de Herv. Kerk weg als de valse kerk, zich in belijdenis zelfs tegen Gods Woord stellend en moedwillig positie kiezend tegen de Kerk des Heeren. zoals de Roomse Kerk na de reformatie. Gij begrijpt dat de rechtzinnige leraars in de Herv. Kerk in het nauw gedreven worden en zelfs verklaren dan de Herv. Kerk te moeten verlaten.

In de Geref. Kerken kwam een scheuring, in hoofdzaak door het drijven van prof. Schilder. De veronderstelde wedergeboorte wilde men niet meer als grond voor de kinderdoop aanvaarden. Maar waarom niet? Omdat 'veronderstellen' niet ver genoeg gaat. "Alle gedoopten zijn in het Verbond der genade. Dat richt God op met degenen die Hem haten, zowel als met hen die Hem liefhebben. Aan allen belooft Hij de zaligheid en aan allen verzegelt Hij de belofte in de doop." Zo schreef prof. Schilder.

En het is koren op de molen van anderen, die (zoals u weet) ook de nieuwe leer van de drie verbonden zijn toegedaan en die (zoals prof. Heijns in Amerika leerde) het Verbond der verlossing en het Verbond der genade, als verschillend in wezen, scheiden.

O, hoe nodig is het toch bij de oude leer te blijven en het eenvoudige vragenboekje van Hellenbroek er in te stampen, *dat het Genadeverbond is opgericht met de uitverkorenen.*

Intussen ben ik naar Rotterdam wedergekeerd. Woensdag heeft mijn zoon Adri ons hier gebracht, en toen kwam juist uw zoon nog. Wij wilden gaarne dat hij bleef eten, doch hij moest reeds vroeg weg. Als hij kan, komt hij zaterdag nog terug en zal hij zondag hier overblijven, maar hij is erg druk en moest ook nog naar Vlissingen.

Voor ditmaal moet ik eindigen. Wil kerkenraden en vrienden groeten, en ontvangt met de uwen in het bijzonder van ons allen de hartelijke groeten.

Uw vriend en broeder

Ds. G. H. Kersten.

5. Brief van Ds. J. van den Berg van Krabbendijke aan Ds. J. van Zweden.

Holland, 14 maart 1945.

Waarde broeder Van Zweden met de broeders en de gemeenten in Amerika. Vrede en genade van Hem, Die in de braambos woont!

Op een bijzondere wijze ben ik in de gelegenheid om u enig bericht uit Holland te doen toekomen. Ik zal zeggen hoe dat komt:

Vandaag hebben we de jaarlijkse biddag en nu hoorde ik vanmorgen dat er een soldaat uit Amerika, welke hier in Europa mede strijdt, in de kerk was, wijl hij hier met een paar dagen verlof gekomen was om zijn familiebetrekkingen te bezoeken. Hij is namelijk afkomstig van het dorp waar ik predikant ben. Het is Jan Beeke. U kent hem natuurlijk wel. Ik was erg benieuwd naar de gemeenten in Amerika, want door de oorlog is alle communicatie en correspondentie onmogelijk.

Ik hoorde dat u momenteel maar alleen predikant zijt voor de vijftien gemeenten. De God van alle genade geve u te ervaren, dat ge hulp krijgt van Boven, en ook van mannen versierd met genade en gaven om in de ambtelijke bediening werkzaam te mogen zijn, om de gemeenten te mogen bouwen op het vaste fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen.

Van de gemeenten in Holland kan ik u het volgende melden: Reeds sinds een half jaar horen wij niets uit het noordelijk gedeelte van ons land, wijl dat nog zucht onder het juk

van de verdrukker Duitsland. Evenwel heb ik op een zeer bijzondere wijze gehoord, ongeveer vijf weken geleden, dat Ds. Kersten nog wél is. Hij heeft een zeer hevige aanval van zijn hart gehad verleden jaar en kan niet anders dan zijn eigen gemeente meer dienen. Hij maakt het naar omstandigheden wél.

Verder zijn ons drie* predikanten door de dood ontvallen, nl. Ds. Van Oordt, Ds. Vreugdenhil en Ds. Heikoop. De laatste is door een bombardement omgekomen. Zo zijn ook hier de slagen dus niet uitgebleven. Zij zijn verlost van een lichaam der zonde en mogen de Koning aanschouwen in Zijn schoonheid.

U wilt wel zo vriendelijk zijn om de hartelijke groeten over te brengen aan de gemeenten en vrienden in Amerika. Ik weet dat ik dat van alle leraars in ons land kan doen, hoewel ik ze natuurlijk niet gesproken heb. Echter wil ik deze gelegenheid niet voorbij laten gaan om even wat van ons te laten horen. Indien het u mogelijk is om eens een briefje terug te schrijven, dan heel graag! U kunt dat doen aan het adres van Jan Beeke en hij zorgt dan wel voor verder transport. We zijn zeer verlangend om één en ander te horen.

Ik kan niet lang schrijven, want ik moet zo naar de kerk om nog eenmaal te preken, en mijn brief moet direct weg, want morgenochtend vertrekt Beeke weer. U wilt mij daarin dus wel verontschuldigen.

Vanmorgen heb ik gepreekt uit Johannes 16:23, vanmiddag uit Zacharias 1:7 en 8, en vanavond D.V. uit Jesaja 5:4. De Heere geve ruimte.

Nu ga ik eindigen. Gedenk onzer in uw gebeden in al de gemeenten. Bij een gedurig gebed werd Petrus bevrijd. De Heere schenke het naar Zijn ontfermingen. Hij binde de noden van elkander op elkanders hart en verhore ons uit Sion.

Zijt allen den Heere en den Woorde Zijner genade bevolen. Hij doe ons ervaren Zijn genadige tegenwoordigheid in Hem, Die ons in alles is gelijk geworden, uitgenomen de zonde, en Die altijd leeft om voor Zijn volk te bidden.

Hartelijk gegroet van uw heilbiddende broeder in Christus,
Ds. J. van den Berg.

?? ds. J. R. van Oordt 1859-1942

?? ds. J. Vreugdenhil 1879-1944

?? ds. M. Heikoop 1890-1944.

6. Brief van Ds. J. van den Berg aan Ds. J. van Zweden.

Krabbendijke, 23 mei 1945.

Waarde broeder in de Heere met de uwen, vrede en zaligheid!

Ik heb uw brief die ge aan Beeke verzonden hebt in welstand ontvangen en was er zeer verblijd mee. We vernamen dat de gemeenten in Amerika het wél maken.

Zeer tot onzes blijdschap kan ik u thans melden, dat het oorlogswee voor Nederland een keer genomen heeft. Zoals de Heere al zo menigmaal aan ons land wonderen heeft gedaan, heeft Hij het nogmaals willen doen aan dit volk, hetwelk zozeer Hem heeft getergd met de zonde die naar de hemel roept om wraak. En was er nu maar een greintje verootmoediging, maar niet het allerminste.... Integendeel, de zonde breekt aan alle kanten gruwelijk door en het is zeer te vrezen dat er zwaardere en meerdere oordelen te komen staan.

Interdaad heeft de Heere een wonder gedaan, zodat onze verhongerde landgenoten in het Noordwesten van het land van de honger gered zijn. Dit is van de HEERE geschied en het is wonderlijk in onze ogen. De God van alle genade heeft de verzuchtingen van Zijn volk willen horen.

Ik kan u thans ook nadere bijzonderheden melden van de verschillende leraren.

Laat ik u eerst wat anders melden: Op woensdag 19 mei, des middags om vijf uur stapte er een lange matroos van de U. S. A. Navy op mijn huis af. Mijn vrouw zeide: "Ga jij maar even open doen, want ik kan die mensen toch niet verstaan." Ik deed open en de persoon die voor mij stond vroeg: "Bent u Ds. Van den Berg?" Op mijn bevestigend antwoord, zeide hij: "Ik ben Adriaan Van Zweden." Natuurlijk was hij spoedig in de kamer en hij is gebleven tot 9 uur 's avonds. Zeer gezellig!

Wat is het een voorrecht dat we elkaar nog van dienst kunnen zijn, ook in onze kinderen. Hij is gezond en moet waarschijnlijk naar Den Haag. Ook heb ik hem het adres van Ds. Kersten gegeven en dat van Ds. Honkoop, welke in Den Haag staat. Natuurlijk komt hij op Zondag nog wel eens naar ons, ook met de jeep. Hij is van harte welkom!

Nu van de andere leraren wat: Van Ds. Kersten kan ik meedelen, dat hij het wél maakt. De Heere heeft hem gespaard. 1 Juni hoopt hij zijn 40 jarig ambtsjubileum te gedenken. Ik zou er graag naar toe gaan, maar kan niet, omdat we er nog niet mogen komen. Ds. Verhagen van Lisse is ook wél. Daar heb ik een briefkaart van gehad. Eveneens Ds. Lamain van Rijssen. Ds. Fraanje van Barneveld is ook behouden met zijn familie. Ook de studenten maken het wél, naar mij ter ore kwam.

We hebben vorige week Synode gehad van het Zuiden en we waren verheugd elkander weer te ontmoeten. De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan, dies zijn wij verblijd. Dit is de tekst waarover ik gepreekt heb op de dankdag voor de bevrijding. We zijn van het ondragelijke juk van de dwingeland bevrijd. Het is niet te zeggen welk een vreselijk volk het Duitse volk voor ons was. De Heere heeft hen echter vernederd. Het ergste is evenwel dat ons volk er niet door geleerd heeft. De zonde wordt gieriglijk bedreven en feest op feest wordt gevierd. Dat is dan de dankbaarheid voor de verkregen verlossing. Is het niet hemeltergend? *O land, land, land, hoort des HEEREN Woord!*

Ds. Wielhouwer, zo vernamen we uit uw schrijven, leeft dus ook nog. Indien het u mogelijk is, groet hem dan van mij en mijn vrouw. Hij logeerde nog een paar dagen bij mij tijdens zijn bezoek aan Holland, en we denken daar met groot genoegen aan terug. Ik zal ditmaal niet een lange brief schrijven. Ik ben juist terug van een reis, waar ik preekte, en het is nu één uur in de nacht. Morgenochtend D.V. moet ik weer al vroeg op reis. Ik mag weer autorijden. Goes, Middelburg en Borssele staan op het programma. Er is een berg van werk te verrichten. Alleen in de maand maart had ik 12 biddagen te

doen. De Heere geeft kracht en lust tot de arbeid en dan is het niet zwaar. Wél is het soms zwaar geweest, omdat we afstanden van 100 kilometer op de fiets moesten afleggen. Daar heeft de Heere ook een wending ten goede in willen geven, door de harten van de autoriteiten te neigen tot het geven van een rijvergunning in onze uitzonderingspositie.

Ik wil dus eindigen. Als u nog eens wat wilt laten horen, dan heel graag. Zijt met de Uwen den Heere bevolen in al de nood der tijden. Gedenk ons in uw gebeden en bid om de vrede van Jeruzalem. De Heere zegene ons uit Zijn Verbond met de zegeningen des hemels, en doe ons smaken Zijn dierbare gunst in Christus Jezus.

Hartelijk gegroet van uw heilbiddende broeder in Christus,
Ds. J. van den Berg.

Brief van Ds. M. Hofman aan een vriend die we duwnaar werd.

M. Hofman, geboren 3-3-1873
 Predikant Geref. Gemeente te Rijssen, 1917
 Krabbendijke 1924
 Moerkapelle, 1936
 Overleden 23-10-1945.

Moercapelle, 1 oktober 42.

Waarde vriend en broeder met de uwen!
 De God Jakobs zij u een hoog Vertrek!

Heden, Donderdagavond ontvingen wij de kennisgeving betreffende het overlijden van uw vrouw en moeder.

Van harte, - mede namens mijn vrouw en kinderen - betuigen wij door deze onze deelneming in dit voor u ulieden zo zware verlies. Moge de Heere u genadiglijk samen sterken in het uitleven van de staat van uw weduwnaarsschap en halve wezenstaat, dat nu volgen zal.

Och broeder, het is gemakkelijk te zeggen, dat de HEERE geen onrecht doet. Dat Hij de palen van elk mens in zijn Raad bepaalde. Maar o, als wij een wonde krijgen die op de duur nog meer gaat schrijnen als in het begin - als wij een verlies uit moeten leven in de praktijk - dan kan het er zo op aan komen om de zijde Gods te blijven kiezen. Met een geloof in de oefeningen, kunnen wij de zwarigheden wel overvleugelen alsof ze er niet waren, maar als de oefeningen overgaan - het wezen blijft dan wel - dan kan de ziel de gemakkelikheden van voorheen niet meer plaatsen omdat het vallen onder God dan niet meer aanwezig is; en zouden met Job wel uitroepen: *Gij schrijft bittere dingen tegen mij.* Ik heb dat zelf bij ervaring doorleefd en daarom kan ik er uitspreken. Het is des HEEREN gewone weg wel eerst een bezoeking, een kwaad zo te keren dat het niet zo smart - zoals Jabes dat verklaart - maar we kunnen met onze gemakkelijkerheid de weg niet op, wij moeten leven uit God en staande gehouden worden door God om zo te kunnen eindigen in God.

Nu ik hoop en wens voor u, waar gij haar met wie ge één vlees geworden was door de band des huwelijks af moest staan, dat de Heere u beware om te zeggen: *er is niets aan te doen.* Brakel zou zeggen: *dat verschilt niet veel van een heidense noodlot, die zeggen ook: er is een macht boven ons tegen wie wij niet zijn opgewassen.* Maar dat ge het van harte met de Heere mag eens worden, ja u verblijden en roemen in deze verdrukking en zo voordeel trekken uit het leed. Wat een weldaad dat de Heere blijft als mensen ons verlaten. Toen Elia was opgenomen, was Elia's God nog bij Elisa gebleven. Uw vrouw is immers maar een enkele geschrede voor? En de weg die zij gepasseerd is moet gij en ik straks nog gaan.

Maar de apostel zegt: wij weten dat wij inwonend in het lichaam uitwonen van de Heere. Dit uitwonen is voor uw vrouw nu voorbij. Zij mocht hier eens een bezoek, een toeknikje ontvangen, maar zij bleef uitwonen. Doch nu woont zij in, niet voor een wijle maar voor eeuwig bij de HEERE. O, het is om jaloers op te worden: weggenomen voor de dag des kwaads.

Ik mocht deze week in de binnenkamer nog even eenvoudig voor haar zuchten; ik denk dat ze toen stervende geweest is. Maar nu zal Hij die op de troon zit haar overschaduwen en een Leidsman zijn tot levende Fonteynen der wateren.

Kinderen klein en groot! De Heere heeft uw lieve moeder weggenomen. Gij zult lang starogen op die lege plaats. Gij zult veel van haar woorden in heugenis houden: *dat zeide moeder*. En geen wonder, maar och, jeugdige mensen mocht ge een even dierbaar geloof met haar verkrijgen. Gij gaat straks ook sterven. Bedenkt toch als ge in uw onbekeerde toestand sterft, zult gij eeuwig van haar gescheiden worden. Bedenk nog wat tot uw eeuwige vrede dient.

Nu ga ik eindigen. Nogmaals gecondoleerd en allen hartelijk van ons allen gegroet. Uw toegenegen vriend en broeder. M. Hofman, vrouw en kinderen.

Ik kan vanzelf de begrafenis niet bijwonen, hoe gaarne ik, en ook mijn vrouw dat zouden willen.

Ik heb dadelijk het schrijfgerei ter hand genomen toen ik het doodsbericht ontving. Is er nog wat gebeurd voor haar sterven?